

Marco Frei

A lelkek és fülek megnyitása (részlet)

Új zene, eredeti hangzás, világzene: zenekari zenészek, akik tematikus együtteseikkel végeznek úttörő tevékenységet

Aki korszerű szeretne lenni, annak nyitottnak és rugalmasnak kell lennie. Ide tartozik a kortárs zene ápolásának alapvetése mellett a historikus zenélés gyakorlatának ismerete is. E téren jut nagy szerep a zenekari zenészek által alapított együtteseknek, akik ezáltal a zenei kultúrát is továbbfejlesztik. Egyes zenészek még a világzene vonatkozásában is képesek új utat nyitni. A cikkben felsorolt berlini, müncheni és brandenburgi példák közül a Berlini Barokkszólistáké olvasható az alábbiakban.

A kínai közmondás szerint nem a szél adja meg az irányt, hanem a vitorla. Ez az okos mondás tökéletesen illik a zenekarok világára is. Az elmúlt húsz évben mindenestre főleg a zenekari zenészek kezdeményezései voltak képesek előrevinni a zenekari kultúrát. Ide sorolhatjuk például a régi és új zenére specializálódott számos együttest is, amelyeket zenekarok zenészei alapítottak. Ami ma magától értetődőnek tűnik, azért eddig keményen meg kellett dolgozni és küzdeni is – a külső és belső ellenállással szemben. Két évtizeddel ezelőtt még nem volt természetes, hogy nagy, modern szimfonikus zenekarok foglalkozzanak a historikus zenélés gyakorlatával. Ezek az ismeretek ma már általában hozzátartoznak minden olyan korszerűen felállított zenekar hangzásbeli és interpretációs alapfelfogásához, amely komoly szereplőként kíván a zenei életben jelen lenni. Németországban e téren a Berlini Barokkszólisták végeztek komoly alapozó munkát. Az együttes 1995-ben a Berlini Filharmonikusok tagjaiból alakult Rainker Kussmaul és Raimar Orlovsky vezetésével. Kezdetben modern hangszeren próbálkoztak a historikus zenéléssel concerto grossók előadásával, majd később áttértek vele a modern zenekarhoz is. Konkrétan ez azt jelenti, hogy a vonósok barokk vonókkal játszanak, részben bélhúrokon. A hegedűsöknél az E-húr például bélből van. A hangolás azonban nem változik, hanem a modern kamarahang van érvényben. Historikus zenélési módról beszélhetünk tehát, anélkül, hogy az eredeti hangzást kellene szigorúan és dogmatikusan követni. Az eredeti hangzást követő játékban gyakran alkalmazott affektusok

gyakorlatával szemben egy telt és szép hangzású zenélés a cél.

A barokk és a modern játék ötvözésére felfigyelt a zenei világ. A Berlini Barokkszólistákra addig mint egzotikus jelenségre tekintettek, és részben meg is mosolyogták őket. Nemcsak a teljes mértékben a hagyományos kamarazenekarokra berendezkedett szervezők, hanem – ahogy Orlovsky meséli – saját kollégáik is. „A dolog visszafelé is elsülhetett volna, nehéz idők voltak.” Hiszen egy nagy zenekar, mint a Berlini Filharmonikusok művészi szempontból is a „társadalmat tükrözi vissza. Vannak fiatal és idősebb, haladó és hagyományos gondolkodású kollégák. Alapvetően minden hozzáállás megtalálható benne.”

A Barokkszólisták alapítása abban az időben történt, amikor a Berlini Filharmonikusok a Karajan utáni időszakban Claudio Abbado segítségével nagyot nyitottak a tágabb perspektívák felé. Ennek volt része az is, hogy a zenekar meghívott vendégként az eredeti hangzás úttörőivel, így Nicolaus Harnoncourt-ral, Roger Norringtonnal, John Eliot Gardinerrel, Marc Minkowkival vagy William Christie-vel is játszott, akik bevezették a historikus előadásmódot a Berlini Filharmonikusoknál. Természetesen voltak, akik nem szívesen jártak ezen az úton, és inkább ellenkezéssel hallgatták Harnoncourt-tól, hogy hogyan kell játszani egy Mozart-szimfóniát. Mások azonban szerették volna magán úton is továbbvinni ezt a vonalat, köztük a Berlini Barokkszólisták, akiknek megalapításához Abbado

adta a meghatározó impulzust, amikor Johann Sebastian Bach Brandenburgi versenyeit dolgozta fel a Filharmonikusokkal. „Tovább kellene dolgoznotok ezen a területen” – ajánlotta Kussmaulnak és Orlovsky-nak. „Továbbra is szép Bachot kellene játszani.”

Abbado számára azonban az is fontos volt, hogy a megszerzett tapasztalatok révén ő maga is profitáljon ezekből a projektekből. Ez segítséget jelentett számára a próbák során, ami mindenkinek hasznára vált. A concerto grosso formáció emellett tökéletesen illett Abbado kamarazenén alapuló együttzenélésről alkotott ideálképéhez. A hangzásbeli rugalmasság, amelyet a Berlini Filharmonikusok a szemünk előtt dolgoztak ki, elképzelhetetlen lenne a Barokkszólisták határozott nyitása nélkül, amely a Simon Rattle nevével fémjelzett Haydn-projektekre is hatással volt.

A Barokkszólisták emellett más együttesek alapítását is ösztönözték a Berlini Filharmonikusokon belül. Fontos testvéregyüttesük, a Concerto Melante az eredeti hangzás követésében jár élen barokk hangszerekkel. Céljuk, hogy kiegészítsék és kibővítsék a Barokkszólisták tevékenységét, akik mindemellett szakértői státuszhoz jutottak a filharmonikus zenekaron belül. Így például komoly közvetítő és segítő szerepet tölthettek be az úttörőkkel, mint például Harnoncourt-ral folytatott projektek során többek között azáltal, hogy elmagyarázták kollégáiknak a speciális játéktechnikákat és vibratofajtaikat.